

Az Antifasiszta Demokratikus Arcvonal kezdeteiről

Párttörténetünk kutatói számára nem könnyű feladat rekonstruálni az illegitimitás nehéz időszakaihoz fűződő eseményeket. A történész a kommunista forradalmi mozgalom tényeit általában a már nyomtatásban megjelent pártdokumentumok, irattári hivatalos ügyiratok, az illegális és legális párt-sajtóban vagy korabeli polgári lapokban megjelent közlemények alapján állítja össze. Igen ám, de az illegitimitás idején a gyűlésekről nem vezettek jegyzőkönyvet, nem rögzítették írásban, hogy ki mit beszélt, milyen javaslatokat tett. Mindaz, amit megvitattak, a résztvevők körében maradt, nem bocsátották közlésre. Csak az illegális párt-sajtóban jelentek meg általános kérdéseket és irányelveket felölelő határozatok.

Megkísérlem ezért itt személyi emlékezés alapján röviden összefoglalni, hogyan valósította meg a Román Kommunista Párt Erdély és Bánát Területi Bizottsága az Antifasiszta Demokratikus Arcvonalat, amelyben kezdetkor az RKP, az Ekésfront és a MADOS vettek részt.

A kommunista pártban már az Ekésfront szervezetének kialakításakor megvitatták e paraszttömeg mozgalom politikai jellegét. Kezdetben különböztek a vélemények, jóllehet az Ekésfront vezetőjének, dr. Petru Grozának már kapcsolatai voltak kommunistákkal, köztük dr. Kohn Hillel, aki rendszeresen folytatott vele elméleti vitákat, s különösképpen befolyásolta Groza gondolatkörének balrafordulását. Noha mindezek a viták nem vezettek azonnal konkrét eredményre, később jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy az Ekésfront a Román Kommunista Párt hűségese szövetségesevé váljék.

1935 elején a párt Központi Bizottságának titkársága, melyet akkor Marcel Pauker képviselt, úgy vélte, hogy az Ekésfront félfasiszta, diverzionista szervezet, a pártnak le kell lepleznie és állandó harcot folytatnia ellene. Ugyanazon év májusában a párt létrehozta a demokratikus szabadságjogok védelmének blokkját, amely 1935. május 18-án felhívást intézett az ország összes antifasiszta erőinek összefogására. 1935 júniusának első napjaiban a párt Központi Bizottsága elhatározta az Erdély és Bánát Területi Titkárság megszervezését, amely később Területi Bizottsággá bővült.

Megbízatást kaptam, hogy e Titkárságot megszervezzem. Ebben Gavril Birtaş (mint titkár), Józsa Béla és Rácz Gyula (mint tagok) foglaltak helyet. Megalakulása után a Titkárság azonnal megkezdte tevékenységét. Az ország — és különösképpen Erdély és Bánát — politikai helyzetének elemzésekor az RKP V. kongresszusának határozatait tartva szem előtt, arra a következtetésre jutottunk, hogy Erdélyben és Bánátban megérték a feltételek egy antifasiszta demokratikus arcvonal megalakításának a kezdeményezésére.

A polgári-földesúri hatóságok drasztikus intézkedései nyomán Erdély és Bánát ipari központjait elöntötték a szátrájkhullámok, nőtt a parasztság és egyes városi társadalmi rétegek gyötrődése; a reakciós kormányok nemzeti és faji megkülönböztetésen alapuló politikája kiélezte az együttélő nemzeti-iségekhez tartozó tömegek elégedetlenségét; a legionárius és cuzista bandák sovén hírverése, a magyar reakció revizionista demagógiája egyre fokozódott. Mindez szükségessé tette, hogy a munkásság, a parasztság és az értelmiség nagy tömegei — nemzetiségre való különbség nélkül — keressék e helyzetből kivezető utat, és harcosan állást foglaljanak.

A polgári — úgynevezett „történelmi“ — pártokat az egymással való versengés és osztályérdekeik védelme kötötte le. Nekik nem fájt a tömegek nyomora, sem a nemzetközi helyzet súlyosbodása, annak ellenére sem, hogy a hitlerista Németország és a fasiszta Olaszország romániai ügynökségeik révén már előkészítették a román nép és az együttélő nemzetiségek súlyos sorsfordulóját, Románia megconkítását, Erdély megosztását a horthysta Magyarországgal, és arra törekedtek, hogy a román nép és az együttélő nemzetiségek érdekeivel ellentétes háborúba sodorják Romániát.

A Területi Titkárság első feladata volt, hogy megvizsgálja, vajon az ország egyik legmostohább megyéjének, Hunyadnak a mélyéből elindult pa-

rasztmozgalom, az Ekésfront valójában mit is képvisel? Miféle szervezet ez? Harcosai vajon készek-e vállalva küzdeni a Román Kommunista Párttal és más demokratikus szervezetekkel a fasizmus és a revizionizmus ellen, az ország sértetlenségéért és szuverenitásáért, a békéért és a demokráciáért?

Elhatároztuk, hogy megbeszélést folytatunk az Ekésfront kiemelkedő parasztvezetőivel. 1935 júliusának elején, az RKP zsilvölgyi körzeti bizottságának közvetítésével — az összes konspirációs szabályokat szigorúan alkalmazva — sorra meghívtuk Kolozsvárra Romulus Zaronit, Belea Miront és Ion Moga Filerut.

A mélyreható beszélgetés meggyőzött arról, hogy komoly, a parasztság érdekeiért következetesen küzdő emberekről van szó, következésképp az Ekésfront demokratikus, fasisztaellenes és a népjogokért harcoló szervezet, amely-lyen közös platformra lehet lépni.

E megbeszélések nyomán, 10—15 nap múlva megszerveztük az Ekésfront vezetőjével, a dr. Petru Grozával történő kolozsvári találkozást, miután meggyőződöttünk arról, hogy a három tárgyaló fél előzetesen már tájékoztatta őt tárgyalásunkról. Ezenkívül a Területi Titkársághoz beérkezett egész sor információ szolgált dr. Petru Groza politikai koncepciói mellett, kedvező feltételeket teremtve egy harci egyezmény megkötésére az Ekésfronttal.

Bányai László professzort, a MADOSZ vezetőjét bíztuk meg azzal, hogy Dévára utazzék. Noha neki eladdig nem volt kapcsolata Grozával, mégis őt jelöltük a feladatra: hívja meg Kolozsvárra, és közölje, hogy a kommunista párt képviselői óhajtanának vele politikai kérdéseket megvitatni. Dr. Petru Groza a meghívást elfogadta. Kijelöltük a találkozónapját és helyét. Mindez július végén történt.

Dr. Petru Groza Kolozsvárt mindig az Astoria-szállóban lakott. Ez alkalommal is ott szállt meg. Miután kipihente magát, a kijelölt órában megtartottuk vele a konspiratív találkozót a Botanikus Kert mögötti egyik utcában. E rövid találkozón dr. Petru Groza azt javasolta, hogy ő bocsáthassa rendelkezésünkre a helyet, ahol tárgyalásainkat folytathatjuk. A kolozsvári ortodox püspökség vikáriusának dolgozószobáját jelölte ki erre a célra, a jelenlegi Március 6. utcában. Javaslatát elfogadtam, jelezve, hogy velem jön egyik „barátom“ is. A házba történő belépés sorrendjét is megállapítottuk.

A megbeszélést a következő nap délután 3 órára terveztük. Elsőnek Grozának kellett belépnie a ház kapuján, tíz perc múlva követhette Józsa Béla — vele jelszóban egyeztünk meg, mert Groza nem ismerte —, utána én következtem. Hogy mindez zavartalanul történjék, és az előre nem látható akadályokat kiküszöböljük, arra az esetre, ha dr. Petru Grozát figyelnék, távolról követtem a szálloda bejáratától a vikárius lakásáig.

Ütközben maga Groza is ellenőrizte, nem követi-e valaki. Meg-megállt egy-egy kirakat előtt, körülnézett, és azután lépdelt tovább. Mikor a házhoz ért, ismét ellenőrizte a járőrelőket. Pontos időben érkezett Józsa Béla is. Jelt adtam neki, hogy beléphet. Ezután még sétálgattam kevés ideig, vizsgálgatva, nem követnek-e nyomon, majd én is beléptem a vikárius lakásába. Kezet fogtam dr. Petru Grozával, és örömet fejeztem ki előrelátó vigyázatosságáért.

Csodálkozott. Nem értette, miről van szó. Ekkor elmondtam, hány órákor távozott a szállodából, milyen irányba haladt, miután átment a Szamoshidon, milyen kirakatok előtt állt meg, hogy körülnézzen, az utca melyik részén haladt a találkozón színhelye felé, és hogyan vizsgálódott köröskörül, mielőtt a házba belépett volna.

Grozát mindez nagyon meglepte. Arcán nyugtalanság tükröződött. Néhány pillanat múlva így szólott: „Hogyan is nem vettem észre, hogy követ engem? Ez azt jelenti: sokat kell még tanulnom a magukfajta emberektől, ha sikeresen akarok harcolni a nép elnyomói ellen. Maguk komoly emberek, tudják, milyen intézkedéseket kell tenni azoknak védelmében, akikkel együtt harcolni vagy együtt akarnak harcolni.“

E bevezető után helyet foglaltunk, és megkezdtük a tárgyalást. Mint-hogy Józsa Béla nem beszélt tökéletesen a román nyelvet, dr. Petru Groza javasolta: beszéljünk magyarul.

Mindenekelőtt jeleztem, hogy minket mint a kommunista párt Erdély és Bánát Területi Bizottságának képviselőit felhatalmaztak, folytassunk megbeszélést az Ekésfront vezetőjével a párt és a parasztszervezet közös harcára

vonatkozó politikai platform létrehozása végett. Elemezve a politikai helyzetet, hangsúlyoztam a belső és külső fasizmus veszélyének fokozódását, a revizionista izgatás növekedését, a háborús készülődéseket és annak szükségességét, hogy e veszélyekkel szemben közösen vegyük fel a harcot. Rámutattam, szükséges, hogy rátérjünk az antifasiszta demokratikus arcvonal kialakítására, melynek motorja a Román Kommunista Párt.

Dr. Petru Groza széleskörűen kifejtette, hogyan látja ő a politikai helyzetet. Hangsúlyozta, egyetért az általam kifejtett követelményekkel, s elfogadja a párt arra irányuló javaslatát, hogy egyezményt kössünk a közös harcra.

A vita során kikristályosodott a platform. Egyetértettünk abban is, hogy miután a Titkárság ezt jóváhagyta, a dokumentumot egy felhatalmazott delegátussal eljuttatjuk Dévára, hogy az Ekésfront meghatalmazottja is aláírja.

Ezután Józsa Béla — e találkozót megelőzően a Titkárságtól kapott megbízás alapján — javasolta: szükséges volna, hogy az elfogadott platform szellemében az Ekésfront a MADOSZ-szal is harci egyezményt hozzon majd létre, melyhez később más demokratikus szervezetek is csatlakozhatnak. A javaslatot dr. Petru Groza elfogadta.

Tárgyalásunk teljes egyetértésben ért véget a román nép és az együttélő magyar nemzetiség előtt álló harci feladatokat illetően.

Tíz nap múltán a párt Erdély és Bánát Területi Bizottsága dr. Kohn Hillel a megfogalmazott platformmal Dévára küldte, ahol az Ekésfront részéről dr. Petru Groza, az RKP részéről dr. Kohn Hillel írták alá e nagy horderejű dokumentumot.

Sajnálatos módon ez a dokumentum az észak-erdélyi horthysta megszállás idején elveszett.

Történelmi tény maradt azonban, hogy a Román Kommunista Párt kezdeményezte és hozta létre a harci egységre vonatkozó egyezményt, egy demokratikus parasztszervezettel. Ugyancsak a párt kezdeményezésére — előzetes megállapodás alapján — a MADOSZ is egyezményt kötött az Ekésfronttal 1935. szeptember 24-én, Bács községben.

1935 novemberében Bukarestben a demokratikus arcvonal és a C. Popovici vezette szocialista párt között is egyezmény jött létre. 1935. december 6-án Cebén pedig mindkét szervezet megegyezésre jutott az Ekésfronttal, és ehhez a megegyezéshez a MADOSZ is csatlakozott.

Időközben (1935. július 25—augusztus 20. között) zajlott le a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa, melyen Georgi Dimitrov a fenyegető fasiszta és háborús veszéllyel szemben az antifasiszta népfrontok kialakításának szükségességét hangsúlyozta.

Pártunk Központi Bizottsága nyomban e kongresszus után kedvezően értékelte az Erdély és Bánát Területi Bizottságnak az antifasiszta demokratikus arcvonal kialakításáért kifejtett tevékenységét, és harci feladatokat tűzött ki a munkásegységfront létrehozásával egyidejű mozgalom kiszélesítéséért.

Az erdélyi és bánati pártszervezetek, együtt a párt hű szövetségeseivel, köztük az Ekésfronttal és a MADOSZ-szal, 1935—1940 között sok sikert értek el a Központi Bizottság irányelveinek végrehajtásáért vívott küzdelemben, a munkásegységfrontért és az antifasiszta demokratikus harci egységért, szabadságjogaink védelmében, a nemzeti függetlenség és az ország területi egysége megteremtéséért.

Gavril Birtas

Népfronti választás

Ismertem az illegális Román Kommunista Pártot a társadalmi forrongásnak még abból a szakaszból, amikor csak egyedek csatlakoztak hozzá. A következőkben azonban a társadalmi forrongásnak olyan szakáról szándékszem írni, amelyben egész politikai alakulatok szövetkeztek a kommunista párttal, hogy a társadalmi bajokat legyőzzék.